

Психолого-педагогічна підтримка педагогів в умовах неперервної освіти

Розглядаються особливості психолого-педагогічної підтримки педагогів в умовах неперервної освіти. Визначено основні напрями, принципи та форми підтримки педагогічних працівників з метою їх професійного розвитку, запобігання емоційному вигоранню та підвищення якості освітнього процесу.

Ключові слова: емоційна стабільність, навчання протягом життя, неперервна освіта, психолого-педагогічна підтримка, професійний розвиток.

Valentyna Vitiuk. Psychological and Pedagogical Support for Teachers in the Context of Continuing Education.

The article examines the specific features of psychological and pedagogical support for teachers in the context of continuing education. The main directions, principles, and forms of support for teaching staff aimed at their professional development, prevention of emotional burnout, and improvement of the quality of the educational process are identified.

Keywords: emotional stability, lifelong learning, continuing education, psychological and pedagogical support, professional development.

Постановка проблеми. Сучасна освітня система характеризується динамічними змінами, що вимагають від педагогів постійного професійного зростання й адаптації до нових умов. Концепція неперервної освіти передбачає навчання протягом усього життя, що актуалізує потребу в системній психолого-педагогічній підтримці педагогічних працівників.

Психолого-педагогічна підтримка педагогів – це система заходів, спрямована на відновлення емоційної рівноваги, профілактику професійного вигорання та підвищення адаптивності вчителів. Вона допомагає розкрити професійні ресурси, подолати конфлікти та забезпечити стійкість до стресу, особливо в умовах війни.

Неперервна освіта забезпечує можливість педагогам постійно оновлювати знання, вдосконалювати фахові компетентності та адаптуватися до нових освітніх стандартів. У цьому контексті психолого-педагогічна підтримка виступає важливим фактором ефективності навчання протягом життя.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми професійного розвитку педагогів та їх психологічної підтримки висвітлюються у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідники акцентують увагу на необхідності створення умов для самореалізації педагогів, розвитку їх емоційної стійкості та формування готовності до інноваційної діяльності.

Ідеї необхідності надання педагогічної допомоги в індивідуальному розвитку висвітлювалися в роботах А. Дістервега, Я.-А. Коменського, П. Каптерєва, П. Лесгафта, А. Макаренка, Г. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Згодом гуманістична концепція

людини як творчої індивідуальності, що реалізує свою людяність у процесі самореалізації, самоактуалізації у працях М. Монтесорі, П. Лесгафта, К. Ушинського, Ш. Амонашвілі та ін. послужила методологічним підґрунтям для розвитку самостійної теорії психолого-педагогічної підтримки. Теоретичні та практичні аспекти психолого-педагогічної підтримки окреслено в роботах С. Рубінштейна, А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших. Технології психолого-педагогічної взаємодії дорослого з дітьми в умовах організації освітнього процесу вивчалися й у школі вітчизняної психології, зокрема, Ю. Гільбухом, С. Ладивір, Т. Піроженко та іншими.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про інтерес до питання психолого-педагогічної підтримки особистості в сучасних умовах. Так, Л. Рибалко та Д. Овсюк розглядають сутність психологічної підтримки, враховуючи діагностичний, консультативний та корекційний етапи, використовуючи у роботі методи арттерапії, тренінги, релаксацію. Л. Московець, Л. Жданюк аналізують поняття психологічної безпеки, роль школи як підтримувального середовища та профілактику стресу в дітей. Л. Карамушка аналізує розвиток особистості вчителя та роль підтримки у професійному зростанні. С. Сисоєва висвітлює концепцію *lifelong learning* та особливості професійного самовдосконалення педагогів.

Мета статті: обґрунтування сутності психолого-педагогічної підтримки педагогів в умовах неперервної освіти та визначення ефективних форм її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Психолого-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу базується на гуманістичному, особистісно

орієнтованому підході, тісно пов'язана з реалізацією права особи на повноцінний розвиток, що зумовлює підвищення якості системи освіти.

Психолого-педагогічна підтримка педагогів спрямована на збереження психічного здоров'я, розвиток професійної компетентності, підвищення адаптивності до змін. Забезпечення цієї підтримки передбачає встановлення довіри, сприяння психологічній безпеці, підтримку індивідуальної психологічної реакції та забезпечення фізичного комфорту.

Сутність психолого-педагогічної підтримки педагогів полягає у цілеспрямованому, систематичному створенні сприятливих умов для їх професійного та особистісного розвитку, який включає консультування, тренінги, супервізію та методичний супровід. Основними компонентами підтримки є: психологічний (профілактика вигорання, емоційна стабільність); педагогічний (методична допомога, наставництво); соціальний (професійні спільноти); мотиваційний (підтримка розвитку і самореалізації).

Неперервна освіта є важливою передумовою професійного розвитку педагогів. Принципи неперервної освіти відповідають сучасним потребам і особливостям розвитку сучасної освіти, а також факторам формування та сталого функціонування фахового розвитку кожного педагога.

В сучасних умовах викликами та труднощами для освітян є: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання й виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій в освітньому процесі, а також недостатній рівень мотивації до самоосвіти; перевантаження педагогів; обмежений доступ до якісних ресурсів; ризик професійного вигорання.

Умовами ефективності психолого-педагогічного супроводу в неперервній освіті є постійне підвищення кваліфікації, рефлексивна діяльність, підтримка адміністрації та доступ до психологічних ресурсів. Основні завдання підтримки: сприяння професійному зростанню педагогів; розвиток рефлексивних умінь; профілактика емоційного вигорання; формування психологічної готовності до змін; мотивація до самонавчання. Принципами організації підтримки є гуманізація взаємин, індивідуалізація підходів, безперервність, партнерство, конфіденційність.

Виходячи із цього, можна виокремити форми психолого-педагогічної підтримки особистості, зокрема:

– індивідуальні форми (психологічне консультування, коучинг, наставництво);

– групові форми (тренінги, семінари, професійні спільноти, онлайн-курси, цифрові платформи для самоосвіти).

Основні напрями підтримки педагогів: професійний розвиток (участь у короткострокових курсах, тренінгах, семінарах, спрямованих на підвищення компетентності); психоемоційна стійкість (навчання методів саморегуляції, запобігання стресу та професійному вигоранню, психологічна допомога в умовах війни); адаптація до змін (допомога у переході на нові освітні технології, цифровізацію, дистанційне навчання та методики інклюзії); супервізія та менторство (професійна підтримка і взаємодопомога, спрямовані на вирішення практичних проблем у взаємодії з учнями й батьками).

Психолого-педагогічна підтримка допомагає педагогу забезпечувати психоемоційний супровід учнів, зберігаючи власне психічне здоров'я. Відповідно до підходів ВООЗ, психічне здоров'я розуміється як стан благополуччя, при якому людина реалізує власні здібності, може справлятися зі звичайними стресами життя, продуктивно та ефективно працювати на допомогу своїй громаді. Психічне здоров'я педагогічних працівників – це здатність ефективно здійснювати професійну діяльність, налагоджувати взаємини, реалізувати свої здібності та допомагати іншим в умовах війни.

Існує ряд досліджень, які стверджують, що процес розвитку педагогів в сучасних умовах складається з різних етапів, які пов'язуються з різними потребами, проблемами та спроможностями дорослих на різних етапах їх професійної діяльності.

Результати досліджень, проведених у Волинському ІППО свідчать: аналізуючи діяльність педагогічних спільнот, респонденти відзначають, що цілі й завдання роботи з педагогами орієнтовані на професійні запити, потреби, інтереси різних категорій педагогічних працівників (98 %); вибір змісту, форм і методів інформаційно-методичної роботи здійснюється з урахуванням рівня професійної підготовки педагогічних кадрів (98 %); широко пропагується досвід кращих учителів у засобах масової інформації, при проведенні різноманітних методичних заходів (96 %) тощо. Це забезпечує підвищення фахового рівня (62,6 %), сприяє емоційній стабільності педагогів (60,6 %), розвиває емоційну компетентність та вміння спілкуватися з учнями (86 %).

Високо оцінюється співпраця Волинського ІППО з педагогічними колективами у запровадженні корпоративного навчання у формах педагогічних майстерень, майстер-класів, семінарів та широке

залучення педагогічних колективів до дослідно-експериментальної роботи (84 %). Різні види методичної роботи у межах педагогічного колективу стають стимулом до самоосвіти та саморозвитку (85,9 % респондентів) та профілактики професійного вигорання (77 % педагогів).

Поряд з цим, респондентами відзначається, що перешкодами для їх професійного зростання є недостатнє науково-методичне забезпечення (45,7 %) та перевантаження (67,6 %). Нині в організації будь-яких форм роботи з учителем ми змушені враховувати складні життєві обставини, в яких перебувають 35 % респондентів, проблеми зі станом здоров'я в 32 % опитуваних та обмежені матеріальні ресурси у 47 % респондентів (усе це значною мірою зумовлює перехід до мережевої взаємодії, організації вебінарів тощо). Також проблемою в роботі з педагогами є відсутність у 12 % опитаних потреби у особистісному і фаховому зростанні, внутрішньої мотивації до набуття нових знань і компетентностей.

На основі досліджень можемо стверджувати, що створення можливостей для ефективної самореалізації та професійного розвитку педагогів – один із напрямів ефективної психолого-педагогічної підтримки.

Професійний розвиток педагогів залежить насамперед від усвідомлення кожним важливості навчання впродовж життя. Вчителям слід уміти проєктувати, організувати цю діяльність і керувати нею, тобто мати власне бачення моделі саморозвитку та самореалізації у професійній діяльності, проєктувати індивідуальну освітню траєкторію. Педагог перестає бути джерелом та транслятором знань, а опановує нову роль фасилітатора, помічника, який супроводжує дитину в процесі пізнання й досліджує разом з нею. У Концепції «Нова українська школа» наголошено на суб'єктності учіння, необхідності оволодіння учнями способами навчальної діяльності, досвіді взаємодії з іншими людьми. В цих умовах важливим є компетентнісний підхід, адже компетентності дозволяють усунути суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань.

За такого підходу завдання психолого-педагогічної підтримки передбачають: запобігання виникненню проблем особистісного розвитку і виховання дитини; допомогу (сприяння) дитині у вирішенні актуальних для неї питань; налагодження взаємин з однолітками, вчителями, батьками; розвиток емоційно-вольової сфери дітей; подолання стресів; пошук ресурсів для емоційної стабільності; розвиток психолого-педагогічної компетентності (культури) педагогів, батьків.

Система ціннісних орієнтацій особи завжди адекватна системі цінностей суспільства. Слідом за переоцінкою цінностей, що відбувається в суспільстві постійно, а іноді передбачаючи її, появляються зміни в ціннісних орієнтаціях особистості. Сучасні умови передбачають пошук ефективних шляхів забезпечення якісної освіти протягом життя. Важливим стає орієнтація на особу, створення комфортних умов отримання освіти, підготовка конкурентоздатної людини.

Ефективність функціонування системи освіти значною мірою залежить від забезпечення сприятливого психологічного середовища для усіх учасників освітнього процесу. А одним з найважливіших стратегічних завдань у сучасних умовах є ефективна психолого-педагогічна підтримка людини.

Особливістю психолого-педагогічної підтримки є необхідність вирішення завдань особистісного розвитку і виховання в умовах війни, змін у структурі та змісті сучасної освіти. Відповідно, сфера відповідальності психолого-педагогічної підтримки включає в себе завдання створення в освітньому закладі умов для розвитку, соціалізації дитини, її самореалізацію, оскільки повноцінний розвиток особистості є гарантом суспільного благополуччя. Завдання формування самостійної, відповідальної та соціально мобільної особи, здатної до соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, визначає необхідність широкого використання різноманітних програм розвитку соціальних навичок, здатності до особистісного самовизначення і саморозвитку.

В цих умовах важливою є психосоціальна підтримка, яка досягається шляхом створення атмосфери довіри та розуміння в класі, формування спільних цінностей, надання можливості самостійно розв'язувати питання, ухвалювати рішення, розвивати почуття ідентичності, шукати своє місце у світі тощо. Це вимагатиме реалізації принципово нових інструментів – педагогічних, методичних, які мають ґрунтуватися на компетентнісному та інтегрованому підходах до навчання, враховувати вікові особливості фізичного, розумового та психічного розвитку особистості на кожному з рівнів освіти, орієнтуватися на здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації в особистому житті, професійній і громадській діяльності.

Завдання формування самостійної, відповідальної та соціально мобільної особистості, здатної до соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, визначає необхідність широкого використання під час психолого-педагогічного супроводу різноманітних програм розвитку соціальних навичок, здатності до особистісного

самовизначення і саморозвитку. За такого підходу об'єктом психолого-педагогічного супроводу є освітній процес, а предметом – ситуація особистісного розвитку і виховання особистості як система взаємин зі світом, з оточенням, дорослими, однолітками, з самим собою.

Психолого-педагогічний супровід особистісного розвитку і виховання дитини має розглядатись як супровід міжособистісних взаємин (їх розвиток, корекція, взаємовплив).

Завдання психолого-педагогічного супроводу:

- запобігання виникненню проблем особистісного розвитку і виховання дитини;
- допомога (сприяння) дитині у вирішенні актуальних завдань виховання і соціалізації;
- проблеми, пов'язані з вибором освітнього і професійного маршруту;
- порушення емоційно-вольової сфери, налагодження взаємин з однолітками, вчителями, батьками;
- розвиток психолого-педагогічної компетентності (культури) педагогів, батьків.

Реформування освітньої галузі зумовлює необхідність зміни змісту й структури організаційно-методичного забезпечення, пошуку інноваційних підходів, активних форм і методів навчання, спрямованих на формування особистості з високим рівнем розвитку конкурентоздатності та вмінням адаптуватися до умов сьогодення.

За цих умов розвиток педагога важко переоцінити. Тому в системі післядипломної педагогічної освіти зростає важливість його системного, неперервного супроводу в професійному розвитку. Надзвичайно важливим у цьому процесі є психологічно сприятливе освітнє середовище і психолого-педагогічна підтримка.

Висновки. Психолого-педагогічна підтримка є необхідною умовою успішної реалізації концепції

неперервної освіти. Вона сприяє професійному розвитку, підвищенню психологічного благополуччя та якості освітньої діяльності. В умовах неперервної освіти забезпечення фахового розвитку педагогів сприятиме: розвитку творчої особистості; підвищенню рівня професійної діяльності; наявності стійкої мотивації, буде здійснюватися шляхом саморозвитку та самоосвітньої діяльності педагога.

Психолого-педагогічна підтримка у системі неперервної освіти – це комплексна допомога, спрямована на професійне зростання, запобігання вигоранню та адаптацію до нових умов. Вона передбачає тренінги з резильєнтності, психологічні консультації, супервізії, підвищення кваліфікації та створення безпечного освітнього середовища, що дозволяє вчителю ефективно працювати в умовах реформування освітньої галузі.

Сьогодні важливим є зміна професійного світогляду педагога, його готовність до постійного розвитку. Формування педагога-новатора, реалізатора якісних змін в освіті є викликом для системи післядипломної педагогічної освіти, критерієм ефективності її діяльності. Показником результативної діяльності вважаємо підготовку педагогів, які є компетентними, вмотивованими до саморозвитку, ІКТ-грамотними, здатними до професійної рефлексії, відкритими до змін та впровадження інновацій.

Сучасні вимоги до діяльності педагога, його професійного розвитку зумовлені процесами модернізації освіти, впровадженням компетентнісної моделі освітньої діяльності, педагогіки партнерства, орієнтацією на нові стандарти й результати навчання, потребами автономії навчального закладу й освіти. Все це вимагає перегляду традиційних уявлень про роль педагога, реалізації особистісно орієнтованої моделі його професійного зростання, а здійснення психолого-педагогічної підтримки надзвичайно важливе в сучасних умовах.

Використані джерела

1. Вітюк В. В. Психолого-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу. *Соціально-психологічна допомога і соціальна робота: виклики сучасності* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 квітня 2025 р.). Луцьк : ЛНТУ, 2025. С. 145–149.
2. Вітюк В. В. Формування ціннісних орієнтацій особистості в умовах нової української школи. *Сучасні підходи до організації виховної роботи в закладах освіти* : зб. ст. обл. наук.-практ. конф. (29 листопада 2024 р., м. Луцьк) / упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : Волинський ІППО, 2025. С. 25–30.
3. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рек. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 48 с.
4. Карамушка Л. М., Шевченко А. М. Забезпечення психологічного здоров'я менеджерів та педагогічних працівників освітніх організацій в умовах Нової української школи. Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2022.
5. Концепція «Нова українська школа». URL: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczija.pdf>
6. Лук'янчук Н. Психологічна підтримка особистості під час війни в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 1 (77). С. 513–520.
7. Рибалко Л. С., Овсяк Д. Р. Психологічна підтримка школярів у період військового стану в Україні. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнар. період. зб. наук. пр. / Всесвіт. наук. ноосферно-онтологічне т-во, Харків. Нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, ГО «Фонд розвитку науки та освіти «Інтелект» ; за заг. ред. В. П. Бабича, Ю. Д. Бойчука, Л. С. Рибалко, О. М. Хвостиченка. Харків : ВННОТ, 2022. Вип. 4. С. 114–118.